

Конечно, може се поставити питање оправданости постојања уговора о одрицању од будућег наследног права у савременом и посебно нашем праву. У прилог овом уговору наводи се да он одстрањује могућне спорове о подели заоставштине после смрти оставиоца и да омогућава очување целине земљорадничког поседа. Међутим, извесно је да овај уговор може унети рбаве односе међу члановима како уже, тако и шире породице. Њиме су по правилу искључени сви потомци лица које се одрекло будућег наслеђа и то без њихове воље, или чак и против ње. Заоставштина може бити у моменту делације неупоредиво веће вредности у односу на њену вредност у тренутку закључења споразума. Потомак се најчешће одлучује на уговор због ауторитета родитеља чија је то жеља. Пошто је карактеристичан за сеоску средину овим уговором се одричу наслеђа, најчешће, потомци женског пола чиме се омогућава мушким потомцима да наследе пољопривредно имање у целини, што представља неку врсту заостатка дискриминације по полу која је постојала у предратном праву. Уз то, овим споразумом је могућно изигравање прописа о пољопривредном земљишном максимуму.

Одмеравајући све добре и лоше особине уговора о одрицању од будућег наслеђа прихватимо мишљење професора Благојевића, који је у нашој науци први подвргао оштрој критици овакву врсту споразума,⁽⁵⁾ истичући да је овај уговор потпуно непотребан у нашем праву и да представља „страно тело“ у систему који у основи садржи савремена и напредна правна решења. Зато апсолутну забрану било које врсте наследноправног уговора, па и негативног, коју предвиђа ЗОН Србије треба сматрати потпуно исправном. У том смислу изјашњава се и велика већина савремених права.

(5) Благојевић. *Наследно право СФРЈ*. (са освртом на права других држава), Београд, 1968, стр. 270—271.

UDK — 34+348(496.5)

др Милутин Буричић,
адвокат из Пећи

САКРАЛНО ПРАВО У АЛБАНСКИМ ОБИЧАЈИМА

О сакралном праву зна се веома мало. О томе код нас још нема потпуније студије. Ни у *Правном лексикону*(1) није дат опис ни дефиниција сакралног права. Изостајање тог сазнања последица је непризнавања или непознавања права племенских заједница пре настанка државе. Уобичајено је да се мисли да су држава и право настајали упоредо.

(1) *Правни лексикон, друго издање, Београд, 1970, стр. 1—1376.*

Да то није тачно може се утврдити истраживањем обичаја код албанских племена. Племенске заједнице сачуване су још код Албанаца. Истраживање обичаја албанских племена показује да је и у родовском друштву, пре настанка државе, постојало неко право, чија је основна карактеристика сакралност.

За упознавање сакралног права потребна је средина са остацима родовско-племенских заједница, кућом и великим породичним задругама, залагањем живота људи за стицање и заштиту права и обавеза, крвном осветом као регулатором међусобних односа. Таква средина се још може наћи код Албанаца на косовском селу.

Уочавање сакралности у албанским обичајима ометано је гледиштима да се ради о канонском праву и законима. Романтичарски занос утицао је на покушаје да се албански обичаји кодификују као кануни.(2) Под тим утицајима албански обичаји прихватају се као кануни или закони и у нашој и у иностраној правној историографији и то под називом Канун или Закон Леке Дукабинија. Албански државни универзитет у Тирани на то је надовезао постојање и других кодификованих зборника обичајног права у обичајима Албанаца („Канун Скендербега“, „Горски канун“, „Канун Гега“ итд.).(3) Коначно је Сурја Пуповци у даљем романтичарском заносу подигао албанске обичаје на степен законика, па их готово изједначио са обичајима у Црној Гори и Херцеговини који су кроз историју модификовани многовековним државним и црквеним утицајима.(4) Тако је научној јавности прикривано сакрално право у албанским обичајима. Тек недавно је укавано да Албанци кроз своју историју нису имали друштвених услова за доношење никаквих кануна ни закона. Из следећег излагања видеће се да је суштина албанских обичаја сакрално право, које је туђе свим религијама од Мојсијевог закона до данас и државном праву.

Историчари римског права на основу неких старих правних изрека налазе да су код Римљана нека кривична дела повлачила религијске санкције (*sacer esto* — жртвовање боговима, смрт).(5) Обичајно право албанских племена почива на сакралности која претпоставља жртвовање и смрт. Сматра се да је у старом Риму казна *sacer esto* била жртва боговима. У племенским обичајима Албанаца још сачуваним у с. Метохији жртвовање се не врши ради задовољења богова као трансценденталних бића већ ради задовољења овоземаљских богова — господара куће (алб. *i zoti të shtëpisë*, што буквално значи *бог куће*), *рода и племена* (алб. *fis*). Жртва је чешће крвна но бескрвна и то не само као санкција за пропуштање, чињење, нечињење или трпљење већ је срж целокупног обичајног права. Сакралност се јавља у свим односима: између господара куће и укућана, у роду и фису, међу женидбеним пријатељима, у браку, између даваоца уочишта и госта, код заштите личне безбедности, у имовинско-правним и облигационим односима, при заштити имена и гоњењу имовинских деликвената, сведочењу и заклетви, мериторним одлукама већа старца, заштити гробова итд.

(2) М. Р. Бурчић, *Да ли је постојао Закон Леке Дукавина*, “Адвокатура” часопис Адвокатске коморе Србије, Београд, 2/1976, стр. 54—56.

(3) Selim Islami — Kristo Frasheri, *Historia e popullit shqiptar, I*, Priština, стр. 327.

(4) Сурја Пуповци, *Грбанскоправни односи у Законику Леке Дукабинија*, Приштина, 1968.

(5) Драгомир Стојчевић, *Римско приватно право*, друго издање, Београд, стр. 16—17.

1. Живот у родовско-племенским заједницама био би немогућ без унутарње солидарности у братству и фису. Та солидарност прожета је сакралношћу. У случају погибије једног свог припадника „*посечен је*“ цео његов род и позван на освету према било ком припаднику рода убице („дан крви“). Сакрална одмазда почива на начелу талиона: крв за крв, две теже ране за једно убиство, рана за рану, убиство за част и „образ“. У ситуацији када се деликвент може искупити плаћањем крвине ангажован је цео фис да жртвује своја материјална средства за искупљење живота сродника.

Пред страхом од сакралног гоњења племеник не сме чинити ништа што ремети солидарност племена. Ко нарушава солидарност, нарочито убиствима и осветама, бива са фамилијом прогнат из свог племена на туђу територију (што подсећа на римски *exhurnatio*) и жртвован дивљој ксенофобији.

У фису се не ствара онтолошка противречност закључивањем уговора о купопродаји жена. Није у обичају ендогамија. Цео фис чува одиве од блуди. Родоскрвњење је деликт забрањен сакралном санкцијом — убиством родоскрвнитеља. Жртвује се живот робака да би се одива могла продати и удати.

Ако се солидарност не би одржавала сакралним страхом настало би крвопролиће у фису, без чије би заштите кућа остала усамљена и немоћна да пружи *одбој* другим фисовима. Када се не би сакрално гонили родоскрвнитељи не би се посредством женидбених веза могао заснивати однос пријатељства са другим фисовима који траже виргинитет невесте. Пропале би све куће у роду.

2. Основна друштвена организација код Албанаца је кућа, састављена од људи који у њој живе и зграда у којима станују и смештају стоку, пољопривредни алат и плодове. На челу куће је репрезентативни старешина — господар куће (што подсећа на *paterfamilias*-а код старих Римљана).

Однос између господара куће и укућана прожет је сакралношћу. Господар куће животом одговара за поступке својих укућана и њихове деликте према трећим лицима. Сваки укућанин може својим понашањем „*посећи*“ господара куће, тј. изложити га крвној освети. Да би се укућани обуздали, својим животима одговарају господару куће за самоволне ексцесе. Отуда право господара куће на живот и смрт својих укућана, који су под његовом моћи (алб. *fuqia*, што подсећа на *patria potestas* у римском праву). Господар куће је дужан да убије свога укућанина за одређене ексцесе (кад је „*посечен*“ издајом или убиством госта, провођеног лица или лица које је под заштитом куће) да би отклонио смртну опасност од себе и осталих мушких укућана.⁽⁶⁾ У другом случају принуђен је да свог укућанина везаног преда оштећеном (што подсећа на римски *deditio*). Исто тако може укућанина изложити опасности погибије од непријатеља. Одиву може „*поклонити*“ за жену непријатељу да би се искупио од крвног дуга.

Сакрално је заштићена и његова кућа са имовином од напада трећих лица. Одбојем штити своју *fuqia*. Без његовог пристанка нико

(6) М. Р. Бурчић, *Господар куће код Албанаца*, ЦАНУ, Гласник Оајељења Друштвених наука, књ. 3, Титоград 1981, стр. 127—173.

не сме узети ни лице ни ствар из његове fuqia. Иначе би био сакрално гоњен и убијен.

Ако не би било сакралне одговорности господар куће би посредством свог патријархалног робља чинио разна зла и злуме због којих би следили стални ратови и погибије. Да није сакралне одговорности домаћег робља господару куће не би било унутрашње дисциплине у кући. Када кућа не би била брањена сакралним одбојем била би разорена насиљем, пљачком имовине и отмицом жена. Не би се могла стицати и одржавати својина. Сакрална одговорност и заштита још држи на окупу патријархалну сеоску фамилију — основну заједницу родовског друштва.

3. Побратимство је стварање сакралне везе вештачким оробавањем ради сакралне заштите и крвне освете. Оно се заснива узајамним пијењем крви две мушке особе различитих родова. У случају погибије једног „мосечен“ је други, па је један побратим дужан да освети другога као што би себе осветио. Узајамна крвна жртва при заснивању побратимства резултира првенственом позваношћу на пожртвовање при крвној освети.

4. Пријатељство у племенском друштву не настаје интелектуалним већ женидбеним везама међу родовима. Женидбама претходе веридбени уговори, којима се одређују пријатељске куће и цена за вереницу. Веридбени уговор је сакрално заштићен. Ако вереница буде препрошена и уда се за другога, први вереник убија онога који ју је препросио. Ако вереник напусти вереницу жртвује све издатке које је око ње имао. Да није те одговорности господари кућа би за више момака продавали своје одиве и вишеструко наплаћивали цену. Веридбени уговор претворио би се у своју супротност — у инструмент пљачке и непријатељства међу родовима. Плаћање цене за жену везује пар да се не разводи а пријатеље да сачувају пријатељство.

5. Жена није увек слободна да се уда ни по престанку брака. Смрћу мужа постаје предмет наслеђивања — левират. Ако би је ко други узео против воље девера био би сакрално гоњен.

И у случају развода брака разведеној жени се може забранити преудаја. Рођак који такву одиву преуда сакрално одговара кући бившег мужа која ће га убити. Муж ће убити свакога који узме његову разведену жену којој је забранио преудају, исто као да му је отета жена са којом је у браку.

Да није сакралне забране преудаје жене би вршиле прељубе да би добиле развод брака са нежељеним мужевима и преудале се по свом избору. То би водило разарању патријархалне породице.

6. Ванбрачној деци нема места у кући мајке. Мајка нема fuqia. Ванбрачни отац не сме се јавити да дете узме под своју fuqia зато што би био убијен због блуди. Зато се ванбрачна деца жртвују убијањем или тајно излажу на јавним местима да их неко (често ванбрачни отац) нађе и усвоји (находчад). И то је последица сакралног права.

7. Код Албанаца се сматра гостом свако лице које је утекло под нечију заштиту, човек који се сам или са фамилијом склонио у туђу кућу, лице које се нађе на туђем огњишту. Гост је сакрално заштићен. Заштитник (власник куће) животом одговара за безбедност госта. Свако

лице које повреди или убије госта „*посекло*“ је његовог заштитника, зато што би род госта сматрао заштитника саучесником кога треба убити. Зато су господари кућа принуђени да сакрално гоне сваки деликт према госту, макар деликвент био из њихове фамилије. Заштитник убија убицу госта и крв своје жртве пребија за крв убијеног госта. Ако не би било сакралне заштите гостију ови би били убијани и пљачкани од лица под чију су се заштиту ставили, не би било никакве безбедности за иноплеменика, не би се могло путовати ни трговати.

8. Личну безбедност угрожених Албанаца обичаји штите и пактом о заштити — бесом, која има своје чуваре — *дорзоне*. Чувар бесе одговара за престајацију дужника, тј. да неће бити извршена крвна освета за време примирја (алб. *ndëmtjetsia*), док важи дозвола за безбедно кретање из кућног притвора (алб. *besa*), после наплате крвнине итд. Пакт о заштити је сакрално заштићен. Ако поверилац крвног дуга убије дужника крви за време трајања примирја, док важи дозвола за безбедно кретање убице или после умира крви „*посекао је*“ чувара бесе, који, са своје стране, сакрално одговара роду коме је припадао вероломно убијени. Да не би био убијен, чувар бесе дужан је да сакрално гони и убије вероломног осветника. Када не би било овакве, сакралне одговорности не би било бесе. Чувари бесе би се претворили у саучеснике вероломних осветника. Не би био могућан никакав пакт о заштити. Крвној освети не би било краја.(7)

9. Имовина се стиче уговорима али и окупацијом, самовлашћем, пљачком и нападом са жртвама. „Пљачкашки начин привређивања“ скопчан је са жртвовањем живота и погибијама. Јавном пљачком се стицала имовина све до краја другог светског рата (1945). У оружаним нападима ради пљачке падале су мртве главе које су се на умирима пребијале за опљачкану имовину. Грбови погинулих служили су као међе сеоских атара и планинских пашњака. Још има многочланих породичних задруга које сматрају да могу жртвовати животе својих чланова за присвајање ствари. Лишавање слободе сматра се малом жртвом. — И за одбрану имовине жртвују се животи. Ствари се стичу и штите механизмом сакралног напада и сакралног одбоја. Да није сакралног одбоја не би било у родовском друштву другог ефикасног средства за заштиту својине. Она се од иноплеменика штити више сакралним страхом, а међу рођацима сакралном солидарношћу. То упућује на закључак да је и својина могла настати пре постанка државе.

10. Својина се стиче и уговорима. Уговорни односи имовинског права почивају такође на сакралном праву. Поверилац не верује дужнику да ће испунити обавезу па му тражи јамство *залагањем живота* трећег недужног лица — чувара бесе. Чувар бесе узима у залогу живот дужника да би на основу такве сакралне залогне заложии свој живот као јамство повериоцу. Ако дужник не испуни престајацију „*посекао*“ је чувара бесе, кога поверилац може убити. Зато чувар бесе или убија дужника или, што је у облигационим односима имовинског права уобичајено, жртвује своју имовину да намири повериоца, а задржава у залогу живот дужника да би из његове имовине намирио регресну тражбину, претворио га у дужничког роба или, што је рећи случај, убио.

(7) М. Р. Бурчић, *Чувари бесе*, САНУ, Одељење друштвених наука, књ. 83; Београд 1979, стр. 22—44 и 51—98.

Без такве сакралне залогне заштита облигационих односа не би била постојана, престације не би биле извршаване, не би било промета у друштву без државног механизма, у коме се не поштује или изиграва државна заштита и када је има.(8)

11. Име је сакралног карактера. Нико не сме употребљавати туђе име, посебно за вршење превара и других деликата. Тиме би увлачио носиоца имена у сакралну одговорност према оштећеном, „*мосекао*“ би носиоца имена. Оштећени би гонио носиоца имена као саучесника у деликту. Зато човек чије се име злоупотреби, заједно са оштећеним сакрално гони деликвента. Без сакралног страха деликвенти би се маскирали туђим именима у вршењу злодела.

Име је и носилац сакралне заштите, сакрално јамство. Кад се неко нађе у опасности довољно је да било пред киме узвикне име човека коме се предаје ради заштите. Овај ће га осветити у случају погибије. Кад неко тргује на вересију довољно је да каже име лица познатог дужнику. Том лицу у одсуству залаже свој живот за обавезу и оно ће као чувар бесе подмирити потраживање дужника. То је „*летећи чувар бесе*“ (алб. *flyturim dorzon*). Ако не би осветио или платио и одсутно именовани чувар бесе сматрао би се саучесником и био сакрално гоњен. Ако не би било „*летећих*“ чувара бесе не би било брзог трговачког промета.

12. И гробови су сакрално заштићени као живи људи. Није у питању анимизам већ страх да ће непријатељ поверовати да власник гроба нема снаге за одбој. „Данас је поврећен гроб, сутра ће бити разграбљена имовина, прекосутра разорена фамилија отмицом жена.“

Гробови су носиоци заштите. Ако неко у бекству од освете падне на туђ гроб не сме бити убијен. Ако буде убијен осветиће га наследници у гробу сахрањеног лица. И гроб може бити чувар бесе као што би био мртвац да је у животу. Наследници умрлога принуђени су да изврше освету убијенога на гробу као да је жив човек који је у том гробу сахрањен. Иначе ће се сматрати да нису могли да одбране госта. Повреда туђег гроба није ништа лакша од повреде куће и за њу се сакрално одговара.

13. Блуд је један од деликата који се најстроже гони. То је свака илегална сексуална веза међу различитим половима. Због блуди сакрално одговарају оба партнера који могу бити убијени *in flagranti* „једним метком“ (алб. *më një plumbë*). Постоји и сакрална заштита средстава којима се чувају жене (женске одаје и дворишта, оградни зидови, кров куће, капија), па се за њихову повреду плаћа главом. Ако блуд не би била сакрално гоњена блудници и блуднице би везивали криминалну женску бесу (што подсећа на *mala fides* код Римљана) да убију легитимне мужеве, разведу брак продатих жена како би се њима оженили. Настала би крвна освета у брачном односу.(9)

И код имовинских деликата (крађа, пљачка, сечење војних стабала итд.) деликвент рачуна са сакралном одговорношћу. Ако буде ухаћен на делу може бити убијен, с тим да вредност присвојене ствари буде пребијена за његову крв, уз евентуалну *hiperocha*. Ако деликвент

(8) *Op. cit.*, стр. 121—152.

(9) М. Р. Бурчић, *Женска беса и крвна освета*, ЦАНУ, Гласник Одјељења друштвених наука 4/1983, Титоград, стр. 101—175.

буде касније откривен иноплемени оштећеник се неће задовољити једноструким обештећењем. Захтеваће да му деликвент намира штету *in duplum*, тј. вредност ствари и вредност одбоја — „образа“. Да није страха од сакралне накнаде штете имовинским деликтима не би било ограничења. Ухваћени деликвенти би враћали украдене ствари, неухваћени их присвајали без страха од последица по своје животе или имовину. То значи да је прва казна за имовински деликт приватна и да има сакрални карактер.

14. Код Албанаца постоје већа стараца која мире заваћене стране.⁽¹⁰⁾ Ту се ангажују сведоци чији циљ није утврђивање материјалне истине већ успех у спору странке која их ангажује. То су робаци, побратими, кумови, пријатељи странака. Они су спремни да дају било какве исказе све до момента када треба да *заложу своје животе* за истинитост навода странке која се на њих позива. Залагање живота врше у форми заклетве са саклетвеницима. Њихова заклетва садржи сакралну санкцију („нека ме убије ако није као што кажем“). У ослонцу на ту сакралну санкцију странка која кривоклетством изгуби спор може убити кривоклетног саклетвеника. Додуше, то се ради подмукло, јер обичаји не дозвољавају убиство кривоклетног саклетвеника зато што он није заложо цео већ само део свог живота, па се „не могу убити 24 саклетвеника ради кривоклетства којим је оправдана једна крв“ (то подсећа на *beneficium divisionis* у старом Риму). Али, будући да сакралне казне фактички сустижу кривоклетвенике, то је читав контрадикторни процес сакралне нарави. То обуздава лажна сведочења. Ако би изостала сакралност сваки род би лажно сведочио у корист свог робака. Пред страхом од освете већа стараца не би смела занемарити ниједан исказ. Спорови се не би могли разрешавати ни заваћење стране мирити. У одсуству сакралног страха данашња сведочења пред државним судовима обично су унапред научена и пристрасна.

15. Већа стараца (алб. *pleqnia*) немају извршног апарата. Она казују која је странка јача у праву. Но, извршење њихових одлука је сакрално заштићено. Парничари залажу своје животе чуварима бесе да ће извршити одлуке већа стараца, а чувари, са своје стране, животе противној странци да ће облигација коју наложи веће стараца бити испуњена. Као код сваког уговора заштићеног бесом, чувари бесе прете сакралним санкцијама да се изврши одлука већа стараца.⁽¹¹⁾

Да закључимо. У овом прилогу дат је у најкраћем сиче сакралног права у албанским обичајима. То је право старије од канонског права. То значи да племенски обичаји воде своје порекло из претхришћанских времена. И тиме се доказује да албанске обичаје не треба подводити под канонско право и кодификоване законике. Помоћу сакралног права се стиче својина која је увек несигурна. Помоћу сакралних средстава стиче се али не учвршћује право својине. Кроз сталне жртве у нападу и одбоју губе се животи људи. А за мртве нема својине. Сакрално право је родовски затворена самопомоћ утемељена на залагању живота људи, ствари и права и налази се изван сваке црквене или

(10) М. Р. Буричић, *Већа стараца код Албанаца на Косову*, „Анали Правног факултета у Београду“ 5/1984, стр. 708—726.

(11) М. Р. Буричић, *Арбанашка заклетва — Веја*, ЈАЗУ, Зборник за народни живот и обичаје Јужних Славена, књ. 46, Загреб 1975, стр. 5—144; Чувари бесе, *op. cit.*, стр. 153—162.

државне контроле. Сакрално право је у оштром сукобу са правом сваке државе, која себи резервише моћ одузимања живота, кажњавања деликвената и заштите правних односа.

Познавање сакралних обичаја Албанаца може да помогне да се дође до сазнања са какве је племенске основе морала да пође држава и колико јој је времена било потребно да укине приватну сакралну заштиту и проведе своје право. Општри сукоб сакралног и државног права уклањан је код других народа сакралним средствима, а нарочито ратовима. И кумови су били носиоци индивидуалне принуде — кроз цео живот индивидуе — да ће се одрећи сакралног права. Данас кумство има само симболичан значај. Нужни су нови мовенси да ће свака личност поштовати само позитивно право. Без тога не може доћи до препорода оног дела Албанаца на Косову који се још придржавају сакралног права или се, према тренутном интересу и снази, користе час позитивним час сакралним правом.

UDK — 371.1;32(497.13)

*мр Владан Јончић,
асистент Правног факултета у Београду*

МЕТОД РАДА У ПОЛИТИЧКОЈ ШКОЛИ СКЈ „ЈОСИП БРОЗ ТИТО“ У КУМРОВЦУ

Политичка школа СКЈ „Јосип Броз Тито“ у Кумровцу је највиша партијска школа у идеолошко-политичком образовању комуниста. Од свог оснивања 1975. године изграђује оригиналан метод рада са полазницима.(1) Према концепту од оснивања рад са полазницима се изводи по менторском систему.

Неопходно је да се претходно нешто укратко каже о програму наставе у Политичкој школи СКЈ (у даљем тексту Школа). Сам наставни план је својеврстан методолошки приступ. Планом и Програмом Школе је одређено да се рад са полазницима реализује кроз три тематска подручја у оквиру којих се налазе тематске целине са одређеним бројем тема.(2) Прво тематско подручје носи назив „Увод у марксистичку

(1) „Полазник“ је назив за слушаоце Политичке школе СКЈ у Кумровцу. Приликом оснивања школе је било дилеме који назив узети за слушаоце једногодишњег партијског школовања. Уобичајени називи студенти, курсисти, ученици, кандидати и др., нису били прихваћени. У називу слушалаца се желело да изрази нови концепт рада у школи и да се одвоји од уобичајених назива којима би се одређивао на сликовит начин андрагошки рад. Називом „полазник“ би се изражавао нов концепт рада заснован на самоуправним односима рада у школи адекватним утврђеној политици СКЈ. Назив полазник је потврђен Статутом Школе (чланови 7, 24, 25 и даље).

(2) Приказани Наставни план је узет из Наставног плана рада за школску 1984/85. годину. Измене су могуће, тако да се наставни планови у неким темама разликују из године у годину тј. од генерације до генерације полазника.